

Programa școlară a fost aprobată prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului
cu nr. 4643/ 30.06.2008

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI

PROGRAME ȘCOLARE REVIZUITE

LIMBA ȘI LITERATURA MAGHIARĂ

CLASELE A V-A – A VIII-A

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

TANTERV AZ V-VIII. OSZTÁLY SZÁMÁRA

BUCUREȘTI, 2008

NOTĂ DE PREZENTARE

Scopul studierii limbii materne în perioada școlarității obligatorii este acela de a forma o personalitate cu o cultură comunicatională și literară de bază, capabilă să comunice cu semenii, să înțeleagă lumea, să-și utilizeze în mod eficient și creativ capacitățile, să fie sensibil la frumosul creat de natură și la cel creat de om.

Astfel, programele de *Limba și literatura maghiară* pentru învățământul primar și gimnazial propun un model comunicativ-funcțional, la nivelul studierii limbii și literaturii materne. Acest model presupune dezvoltarea integrală a capacităților de receptare și de exprimare orală, respectiv de receptare a mesajului scris și de exprimare scrisă.

În mod concret, dezvoltarea competențelor de comunicare se realizează prin familiarizarea elevilor cu situații diverse de comunicare orală și scrisă, cu texte literare și non-literare adecvate vârstei.

În sensul celor arătate mai sus, principiile de bază ale prezentei programe școlare sunt:

- relevarea obiectivelor ținând cont de capacitățile pe care le pot dobândi elevii (receptarea mesajului oral, exprimare orală, receptarea mesajului scris și exprimare scrisă);
- formarea de capacități proprii pentru folosirea limbii materne în contexte concrete de comunicare;
- prezentarea comunicării în calitate sa de competență umană fundamentală;
- reechilibrarea ponderii acordate exprimării orale față de cea scrisă;
- propunerea unor conținuturi care țin seama de particularitățile de vârstă ale elevilor.

Obiectivele proiectate pentru învățământul gimnazial urmăresc formarea unui sistem de valori coerent, în vederea orientării comportamentului și carierei viitorului absolvent.

Recomandări privind aplicarea programei și evaluarea elevilor

- **În proiectarea didactică** (realizarea planificărilor calendaristice, selectarea și detalierea unităților de învățare, elaborarea probelor de evaluare formativă și sumativă) **cadrele didactice vor avea drept reper principal prevederile programei școlare**, atât în ceea ce privește obiectivele de referință, cât și conținuturile învățării.
- **Planificările calendaristice vor fi structurate pe unități de învățare și vor fi elaborate pentru întreg anul școlar**, pentru a se avea o imagine de ansamblu asupra realizării curriculumului pe întreg anul.
- Stabilirea obiectivelor de referință care vor fi vizate și a conținuturilor care vor fi parcurse în fiecare semestru este la latitudinea profesorului, care **va urmări constant atingerea de către elevi, până la finele anului școlar, a tuturor obiectivelor de referință prevăzute de programă, la un nivel satisfăcător.**
- **Corelarea obiectivelor de referință cu conținuturile învățării** recomandate în programa școlară va fi realizată de către profesor, în procesul de proiectare didactică.
- **Pentru organizarea eficientă a timpului alocat învățării în clasă și pentru evitarea suprasolicitării elevilor:**
  - în activitatea de învățare-predare vor fi folosite **metode comunicative, tehnici interactive și activități centrate pe elev;**
  - **temele pentru acasă** vor fi stabilite astfel încât timpul necesar elevului pentru rezolvarea lor **să nu depășească timpul de lucru efectiv consumat de elevi pe parcursul orei de curs** (se va avea în vedere timpul cât elevii lucrează **efectiv** la rezolvarea a diverse sarcini de învățare/ de lucru pe parcursul orei).
- **Instrumentele și probele de evaluare** vor fi elaborate în strictă corelare cu obiectivele de referință și conținuturile din programa școlară.

NOTĂ:

Manualul școlar este unul dintre instrumentele didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare. În consecință, conținutul acestuia va fi valorificat în funcție de cerințele formulate în programa școlară și va fi adaptat de către profesor nevoilor clasei/ grupului de elevi.

În situația în care nivelul clasei de elevi și interesele de învățare ale acestora permit și abordarea unor conținuturi și aplicații din manual care nu se regăsesc în ceea ce programa școlară ca fiind obligatoriu, **profesorul va evidenția în planificare caracterul lor facultativ și nu le va include în probele de evaluare sumativă.**

MÓDSZERTANI ALAPVETÉS

Az anyanyelv tanításának a célja a kötelező oktatásban a személyiségformálás, egy olyan személyiség alakítása, amely rendelkezik az irodalmi és kommunikációs műveltség alapjaival, amely képes anyanyelvén kommunikálni, megéri a világot, hatékonyan és kreatívan alkalmazza képességeit, érzékeny a természeti és társadalmi szép iránt, képes befogadni az esztétikai hatásokat.

Ennek megfelelően az I-IV. osztályos és gimnáziumi *Magyar nyelv és irodalom* tantervek a funkcionális nyelvszemléletet érvényesítik. A funkcionalitás szűkebb értelemben nyelvhasználat-központúságot jelent, azt, hogy az iskolában a nyelvi eszközök beszédben, írásos közlésben betöltött szerepét tanulják a gyermekek. A funkcionalitás tágabb értelemben a nyelvi eszközök beépítettségét, egymástól való függését jelenti. Mindezek mellett a funkcionális szemléletmód abban is kifejeződik, hogy az anyanyelvi nevelés elsődleges feladata a kommunikációs képességek fejlesztése. Tehát minden nyelvi megnyilatkozással arra szoktatjuk a tanulókat, hogy a rendelkezésükre álló nyelvi eszközökből a kifejezendő gondolattartalmakhoz, a közléshelyzethez és a kommunikációs partnerhez alkalmazkodva válogassanak.

Ezen kívül a tanterv az anyanyelvi nevelés egységességének az elvét is érvényesíti. Az anyanyelvi nevelés egysége azt jelenti, hogy a felfogó, befogadó és a közlő, kifejező képességeket együtt fejlesztjük. Az anyanyelvi nevelés integráltsága a tantárgyi ágazatok egységben szemlélését is jelenti.

Mindezt a tanterv úgy érvényesíti, hogy a kommunikációs képességek fejlesztése során a tanulókat változatos szóbeli és írásbeli kommunikációs helyzetekhez, irodalmi és nem irodalmi szövegek értelmezéséhez szoktatjuk.

Mindezek értelmében a *Magyar nyelv és irodalom* korrigált tantervének az alapelvei a következők:

- Követelményközpontúság érvényesítése a képességfejlesztés figyelembe vételével (beszédértés, beszéd, olvasás, írás képessége)
- Az anyanyelvhasználat képességének fejlesztése konkrét kommunikációs helyzetekben
- A kommunikációnak emberi alapképességként való értelmezése
- A szóbeli és írásbeli kifejezőképesség megfelelő arányú fejlesztése
- Az életkori sajátosságoknak megfelelő tartalmak választása

A gimnáziumi szakasz követelményei általában egy koherens értékrendszer, a tanulók magatartásának alakítását és pályájának irányítását célozzák. Mindezt figyelembe veszi a *Magyar nyelv és irodalom* korrigált tanterve.

A tanterv alkalmazására és a tanulók értékelésére vonatkozó ajánlások

- Az egyéni tervezés során (kalendárisztikus tervek, tanulási egységek tervezése, folyamatos és szummatív értékelési kérdések és feladatok) a pedagógusoknak a **tanterv előírásait** kell figyelembe venniük mind a részletes követelményekre, mind pedig a tartalmakra vonatkozóan
- A kalendárisztikus terveknek az **egész tanévet** át kell fogniuk, hogy a tanár tanterv megvalósítására vonatkozóan átfogó képet kapjon
- A **félévenkénti** részletes követelményeket és tartalmakat, azok sorrendjét a tanár szabadon választhatja meg, de folyamatosan követnie kell, hogy a **tanév végéig** minden részletes követelményt **kielégítő** szinten elérjen
- A részletes követelmények és a tartalmak **összehangolását** a tanár valósítja meg az egyéni tervezés során
- A tanulók túlterhelésének elkerülése és a tanítási óra minél hatékonyabb kihasználása érdekében a tanárok vegyék figyelembe a következőket:
  - A tanítás-tanulás során alkalmazzanak a kommunikációs módszerek mellett **interaktív** és más **tanulóközpontú** módszereket
  - A **házi feladatot** úgy válasszák meg, hogy az elvégzésére fordított idő ne haladja meg az órai feladatvégzés idejét (az órán konkrétan feladatok elvégzésére fordított időt kell figyelembe venni)
- Az **értékelés/felmérés** eszközeit, kérdéseit és feladatait (itemeket) a részletes követelmények és tartalmak szigorú betartásával kell elkészíteni

MEGJEGYZÉS

A tankönyv egyike a tanítás – tanulás – értékelés során használt taneszközöknek. **A tanárnak tehát a tankönyv tartalmát a tanterv követelményeinek megfelelően kell alkalmaznia és az osztály/tanulócsoport igényeihez kell igazítania.**

Amennyiben az osztály színvonala és a tanulók szükségletei megengedik, hogy olyan tankönyvi tartalmakat is feldolgozzon, amelyek nem szerepelnek a tantervben kötelezően előírtak között, a tanár a tervében megjegyzi, hogy ezek fakultatív jellegűek, és a szummatív értékelés tárgyát nem képezhetik.

Fejlesztési követelmények

- 1. A szóbeli közlés megértése**
- 2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése**
- 3. A szövegolvasás képességének fejlesztése**
- 4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése**

V. osztály

1. A szóbeli közlés megértése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>V. osztály végén a tanuló</i>	
1.1. megérti a szóbeli közlés lényeges információit, képes kiemelni azokat és elkülöníteni a részletektől	– gyakorlatok a szóbeli közlés, a meghallgatott szöveg lényeges információinak kiemelésére
1.2. felismeri a szóbeli közlés szövegtípusait/műfajait (a párbeszédet, a leírást, az elbeszélést)	– gyakorlatok a szóbeli közlés szövegtípusainak/műfajainak, a párbeszédnek, a leírásnak, az elbeszélésnek az azonosítására
1.3. felismeri a szóbeli közlés mondatait a modalitás szempontjából és a mondatok szerkezetét	– gyakorlatok a különböző mondatfajták, mondat szerkezetek felismerésére, alkotására
1.4. felismeri az ismeretlen szavakat a szóbeli közlésben	– ismeretlen szavak azonosítása hangzó szövegben, az ismeretlen szó besorolása szinonimasorba, ellentétes értelmű szavának azonosítása
1.5. felismeri a szöveghez, a mondathoz, a szóalakhoz kapcsolódóan a normatív nyelvváltozat és a saját nyelvváltozata közötti különbséget	– gyakorlatok a normatív nyelvhasználat elsajátítására
1.6. felismeri egy másik személy közlési szándékát	– gyakorlatok a beszédpartner közlési szándékának érzékelésére és értelmezésére
1.7. érdeklődéssel hallgatja a szóbeli közlést	– a tartós figyelem és a közlés folyamatos követésének gyakorlása; válaszadó gyakorlatok, több szempont egyidejű érvényesítése a hallgatói szerepben

2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>V. osztály végén a tanuló</i>	
2.1. kiválasztja és helyesen alkalmazza a közlési helyzetnek megfelelő szavakat	– adott témának megfelelő adatok, információk összegyűjtése; különböző kontextusban előforduló szavak jelentésének magyarázata; eddig ismeretlen szavak használata különböző szövegekben; rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavak szövegekben; rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavak szövegekben; rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavak szövegekben; rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavak szövegekben
2.2. nyelvtanilag helyes mondatokat alkot, és azokat beszerkeszti a szövegbe	– mondatalkotási gyakorlatok, gyakorlatok a mondatok szövegbe szerkesztésére
2.3. világosan, tömören, helyesen, a helyesejtési követelményeknek megfelelően fejezi ki magát	– szóbeli közlésben a saját nyelvi változat használata; a lényeges és lényegtelen információk elkülönítése saját közlésben; a fő gondolatok és a kiegészítő, részletező közléselemek megkülönböztetése, szóbeli közlés rövid vázlatának elkészítése egyéni vagy csoportmunkában; rövidebb-hosszabb szövegelemek helyes ejtése,

- beszédművelési gyakorlatok (helyes hangképzési, artikulációs gyakorlatok, a verbális és nonverbális kommunikációs eszközök megfelelő alkalmazása stb.)
- 2.4. beszédében alkalmazkodik a helyzethez és a kontextushoz – gyakorlatok a saját nyelvi változat, illetve a köznyelv használatára beszédhelyzettől függően; saját vélemény elmondása, véleménycsere; az egyetértés, a véleménykülönbség, a tagadás kifejezése; a bekapcsolódási, a kérdezői szándék jelzése, kifejezése
- 2.5. párbeszédet kezdeményez különböző helyzetekben – párbeszédalkotási gyakorlatok, véleménycsere, konfliktusmegoldás (kis és / vagy nagycsoportban); a közlési szándékot és a párbeszédbe való bekapcsolódást jelző, elősegítő gyakorlatok. A köszönés, a bemutatkozás, a beleegyezés és a kérés nyelvi formáinak gyakorlása.
- 2.6. elbeszélő, leíró szöveget alkot a szövegtípusok/műfajok jellemzőinek figyelembe vételével – szövegalkotási gyakorlatok, a szövegtípusnak megfelelő szövegtípus szabályok betartása (egység, haladás, folytonosság, tagoltság, arányosság); stílusgyakorlatok
- 2.7. a szövegformának és a szövegjelentésnek megfelelően mond el különböző szövegeket – szövegek reprodukálása, spontán alkotott szövegek elmondásának gyakorlása. A nem nyelvi elemek (gesztus, mimika) használatának gyakorlása beszámolóban és párbeszédben.

3. A szövegolvasás képességének fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>V. osztály végén a tanuló</i>	
3.1. felolvas különböző típusú szövegeket rövid felkészülés után	– olvasási gyakorlatok a pontos olvasás és a helyes ejtés gyakorlására, hibajavítás önállóan; az újrakezdés, betűtévesztés, betűcsere, kihagyás javítása, a hangok, hangkapcsolatok helyes ejtése, hangsúly- és hanglejtésgyakorlatok, levegővételi helyek és szünetek betartása, időtartam-gyakorlatok
3.2. képes minimum 15-20 mondatos szöveg néma értő olvasására	– olvasási gyakorlatok; adatfelismerő és lényegkiemelő gyakorlatok, a főbb információk elkülönítése a részletektől, a szöveg tárgyának a meghatározása
3.3. felismeri a különböző mondatfajtákat, azonosítja azok szerepét a szövegben	– gyakorlatok a mondatfajtákkal
3.4. felismeri az ismeretlen szavakat és kifejezéseket a szövegben	– gyakorlatok új szavak, kifejezések, szókapcsolatok (közmondások, szólások) jelentésének azonosítására, megértési és alkalmazási gyakorlatok, szótárhasználat
3.5. felfedezi és érti a tanult nyelvi jelenségek szerepét az olvasott szövegben	– kiejtési gyakorlatok, szókincsgyakorlatok, gyakorlatok a különböző mondatfajták szerepének vizsgálatára a leíró, az elbeszélő szövegben, a párbeszédben
3.6. felfedezi a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzet sajátosságait, értelmezi a köznapi és irodalmi szövegeket	– köznapi és irodalmi szövegek olvasása és értelmezése – gyakorlatok a szó szerinti és átvitt jelentés megkülönböztetésére (közmondások és szólások) – szövegfeldolgozó olvasásfejlesztési gyakorlatok: kevésbé ismert kifejezések megjelölése, kulcsfogalmak kiemelése, mondat-, bekezdés- és szövegértelmezés – gyakorlatok élmény- és / vagy ismeretközlő szövegekkel

- gyakorlatok a leírás, az elbeszélés, az utasítás változatainak a felismerésére, értésére
- gyakorlatok a szöveg hangnemének azonosítására
- 3.7. felfigyel a különböző műfajú irodalmi szövegek nyelvi megalkotottságára, az epikai műfajok (mese, monda, elbeszélés, meseregény) sajátosságaira, felfedezi a művészi/irodalmi szöveg érzékletességét, képzeletet megmozgató szerepét
  - gyakorlatok a többletjelentés felfedezésére; kapcsolatteremtés a retorikai alakzatok (felsorolás, ismétlés, ellentét), a szóképek (pl. megszemélyesítés), a hasonlat és a szövegátírás között
  - gyakorlatok a verstani hallás működtetésére (ritmus, rím, rímfajták);
  - gyakorlatok a beszélőnek a tárgyhoz és címzethez való viszonyának azonosítására, felismerésére, tény és fikció elkülönítésére
  - szövegtagolási gyakorlatok: a makroszerkezeti (bevezetés, tárgyalás, befejezés) és mikroszerkezeti (bekezdések, mondattömbök, szövegmondatok) egységek megállapítása, a cselekményszerkezet (előkészítés, bonyodalom, bonyodalom kifejtése, tetőpont, megoldás) felismerése; a tér- és időviszonyok megállapítása a mesében, a mondában, az elbeszélésben és a meseregényben
  - gyakorlatok azonos témájú mesék, mesemotívumok összehasonlítására, tipikus helyzetek felismerésére különböző mesékben
- 3.8. képes tetszésnyilvánításra; véleményformálásra
  - megbeszélés; a miért szép? miért tetszik? kérdésekkel kapcsolatos véleménycsere
  - beszélgetés, véleménynyilvánítási gyakorlatok a megjelenített élethelyzetekről, emberi kapcsolatokról, a szereplők magatartásáról, tetteiről

4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>V. osztály végén a tanuló</i>	
4.1. írjon rövid fogalmazást adott témára, vázlat alapján	– a témával kapcsolatos ismeretek, gondolatok összegyűjtése, kifejtésük megtervezése; tételmondatok alkotása vázlatpontok logikus elrendezése; különböző vázlat típusok készítése ugyanazon szöveg alapján
4.2. alkalmazzon a témához igazodó szókinccset, válogasson a rokon értelmű, az ellentétes értelmű szavak közül	– a témának és műfajnak megfelelő szavak kiválasztása, gyakorlatok a szavak szöveggörnyezethez igazodó jelentésének megkülönböztetésére, gyakorlatok rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakkal
4.3. szerkesszen a mondanivalót kifejező, nyelvtanilag helyes mondatokat, és azokat szerkessze be a szövegbe	– mondatalkotási és -átalakítási gyakorlatok; tömörítés, bővítés; beszerkesztési gyakorlatok
4.4. készítse el valamely élmény- és / vagy ismeretközlő szöveg kivonatát	– tagolatlan szövegben bevezetés, tárgyalás, befejezés, bekezdések jelölése; – tagolatlan elbeszélő szövegben előkészítés, bonyodalom, bonyodalom kifejtése, tetőpont, megoldás jelölése – kivonatok készítése rövid ismeretközlő szöveg alapján; vázlatkészítés saját elbeszélő vagy leíró fogalmazáshoz – vázlatkészítés és jegyzetelés irodalmi szöveg alapján

- 4.5. alkosson tanult szövegtípusú és műfajú szabad fogalmazásokat (elbeszélést, leírást, párbeszédet) a helyzethez és a témához igazodó stílusban – szövegalkotási gyakorlatok: mondatömbök, bekezdések megszerkesztése, a makroszerkezeti egységek megalkotásának gyakorlása, tagolás, kifejtés sorrendje, esemény, eseménysor bemutatása, tárgy, tárgye gyüttés leírása, párbeszéd-részek átírása elbeszéléssé, függő beszéd átírása
- 4.6. írása legyen helyes, írásképe olvasható, a szöveget megfelelően helyezze el a lapon – betűk, hangkapcsolatok helyes írása, szótagolási gyakorlatok, írásjelek helyes alkalmazásának gyakorlása
- 4.7. tanúsítson érdeklődést a szövegalkotás iránt – az önálló véleményformálás gyakorlása; személyesség a tárgy, esemény leírásában; élménybeszámoló alkotása, két vagy több tárgy, személy, vélemény összehasonlítása személyes nézőpontból; a címzethez és beszédshituációhoz igazodó hangnem megválasztásának gyakorlása

TARTALMAK

A tartalmi elemek didaktikai elrendezése, rendszerezése tekintetében a tankönyvszerzőnek és a tanárnak teljes szabadsága van. A tanterv belső logikai rendjét szerkesztésmódja is tükrözi: a tankönyvszerzőnek, illetve a tanárnak a képességekre vonatkozó, egymással összefüggő részletes követelményekből kiindulva kell rendszereznie a megfelelő tantervi tartalmakat.

Az iskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. Ennek az elvnek a szellemében és az életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások. A szövegértési és szövegalkotási kompetenciaterületre vonatkozó fogalmak, eljárások, műveletek mindenkélt először nem irodalmi, hanem igényes köznyelvi szövegeken keresztül ajánlott bevezetni és gyakoroltatni.

A szóbeliségben el kell fogadni, sőt bátorítani kell a tanulók saját nyelvi változtatának használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat sajátos helyzetét és igényeit. A köz- és irodalmi nyelvet az írásbeliséggel ajánlatos összekapcsolni.

A nyelvi tartalmak, a nyelvtani ismeretek nem öncélúak, hanem funkcionális és gyakorlati szerepük van abban, hogy a helyzetnek megfelelő, hatékony nyelvi közlés valósuljon meg.

A helyesírás, az érthető beszéd és a normatív nyelvhasználat kérdésköre állandó didaktikai feladat.

Az irodalomolvasás tartalmi beépülnek a képességekre vonatkozó követelményrendszer belső logikai rendjébe, tehát a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetben történő szövegértés és értelmezés nem választható el a beszédnek, a beszédértésnek, illetve a szövegalkotásnak a követelményrendszer belső összefüggéseit szem előtt tartó tartalmi egységeitől. A tartalmak sorrendje, elrendezése, egymásra építése magának a szövegolvasás folyamatának rendelődik alá. Ennek a folyamatnak a belső logikáját a tartalmak és a választott szövegek rendezésével a tankönyvszerző, illetve a tanár határozza meg.

A tartalmak a tantervben nem lineáris sorrendiségben, hanem témakörök szerint rendeződnek; figyelembe veszik az előző évfolyamokhoz viszonyított bővítést, újrarendszerezést, az új alapfogalmaknak, ismereteknek a már működő ismeretrendszerbe való tapasztalati úton történő beépítését.

Az új fogalmak, ismeretek félkövér szedéssel jelennek meg, a normál szedéssel írt fogalmak, ismeretek új megértési szituációban történő működtetésének módjaira pedig a követelmény-leírások, illetve a tanulási tevékenységek adnak példát. Az Irodalomolvasás tartalmi egységben

azok a fogalmak, amelyek félkövér, dőlt szedéssel jelennek meg, nem kötelezőek. A tanár dönti el a konkrét tanulási helyzet alapján, hogy ezeknek a fogalmaknak a működtetése indokolt-e vagy sem.

1. Irodalomolvasás

1.1. Irodalmi és nem irodalmi kommunikáció. Olvasási módok: betű szerinti, beleélő, **értelmező.**

A képzelet szerepe, a művészi szöveg érzékletessége.

1.2. Irodalmi formák és kódok (részben ismétlés)

1.2.1. A szó szerinti és átvitt jelentés. Többjelentés. **Hasonlat.** Szóképek: **metafora, megszemélyesítés.** Retorikai alakzatok: **felsorolás, ismétlés, ellentét**

1.2.2. Verstani alapfogalmak: ritmus, **hangsúlyos ritmus,** rím, **rímfajták: páros rím, keresztrím, ölelkező rím, félrím, bokorrím.**

1.2.3. Epikai műfajok: **népmese, műköltészeti mese, mesetípusok (varázsmese, tréfás mese, állatmese); mondatípusok (történeti monda, földrajzi monda); elbeszélés/novella; meseregény**

1.2.4. **Cselekményszerkezet (előkészítés, bonyodalom, a bonyodalom kifejtése, tetőpont, megoldás); tér és idő az epikus művekben; szereplő, szereplők rendszere. A mesék cselekményszerkezete, mesei helyszín, mesei idő, meseelemek, motívumok, vándormotívum**

Népi gyermekjátékok, mondókák, találós kérdések, közmondások, szólások

1.2.5. **Líra, líraiság** (gyermekversek)

1.2.6. Beszédhelyzet(ek) a köznapi és irodalmi szövegekben: a beszélőnek a tárgyhoz és a címzethez való viszonya; **tény és fikció. Történetmondás,** elbeszélés az epikában: **az elbeszélő.**

1.2.7. **Hangnemek (tárgyilagos, azonosuló; humoros hangvétel)**

Memoriter: 2-3 vers a tanultak közül, 5-10 soros prózarészlet, 5 találós kérdés, 5 szólás, 5 közmondás.

Egyéni olvasás: teljes terjedelemben min. 1 meseregény, 1-2 elbeszélés/novella olvasása.

Javasolt szövegek:

A javasolt szövegek, szerzők listája nem előíró jellegű. A részletes követelményekhez és tanulási tevékenységekhez igazodva a kötelező tartalmaknak megfelelően a tankönyvszerző és a tanár más szövegeket választhat. A tanterv 10-14 szöveg elmélyülő olvasását javasolja. A szövegek között szerepelnie kell a klasszikus magyar irodalom jelentős alkotásainak, teljes szövegeknek vagy szövegrészleteknek. A tanórára kiválasztott szövegek, illetve részletek ne haladják meg az 1-2 oldalt, az ennél hosszabb szövegeket a tanterv otthoni olvasásra és tanórai megbeszélésre javasolja (évente minimum 2 hosszabb terjedelmű szöveget).

Népmesék

Mesék, meseregények a klasszikus és kortárs magyar irodalomból, világirodalomból: pl. Fodor Sándor, Lázár Ervin, Szabó Magda írásaiból

Három-négy monda

Elbeszélések, prózai kisepikai művek a magyar és világirodalom különböző korszakaiból: pl. Fekete István, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Tamási Áron írásaiból

Lírai alkotások a klasszikus és kortárs magyar/világirodalmi költészetből (pl. Áprily Lajos, József Attila, Kányádi Sándor, Kovács András Ferenc, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi Sándor, Szabó Lőrinc, Szilágyi Domokos, Weöres Sándor versei)

2. A logikus és célszerű nyelvhasználat: közlésformák

2. 1. A szóbeli közlés

2.1.1. *A közlési helyzet.* A beszélő. A hallgató (beszédpart). Az üzenet. A kontextus. A kód. A csatorna. **A párbeszéd.** A beszéd alkalmazkodása a közlés céljához, a beszédpartához.

2.1.2. *A szóbeli szöveg*

- a) *A közlendő logikai-szemantikai elrendezése.* A szóbeli szöveg jelentése, lényeges elemek, járulékos jelentéselemek. Az alapgondolat és a részletezés. A gondolatok egyszerű és kifejtett vázlata, a szóbeli összefoglalás, tömörítés, bővítés.
- b) *A közlendő formális elrendezése.* A szóbeli szöveg összetevői. A szavak megválasztása. A mondatok megszerkesztése. A nyelvi és nem nyelvi elemek (gesztus, mimika) egyidejű elrendezése és működése, a saját nyelvi változatok (nyelvjárás, köznyelv, diáknyelv) beszédbeli szerepe.
- c) *A párbeszéd (dialógus) és a magánbeszéd (monológ) szövege.* A tájékoztató szöveg: az elbeszélés (élménybeszámoló). Az egyszerű párbeszéd szerkezete. A párbeszédet kezdeményező nyelvi és nem nyelvi jelzések. A párbeszéd folytatásának és befejezésének megszokott kifejezőmódjai. A köszönés, a bemutatkozás, a beleegyezés és a kérés nyelvi formái.

2. 2. Az írásbeli közlés

2.2.1. *Az írás folyamata*

- a) *Az írott szöveg elrendezése.* A fogalmazás célja. A fogalmazás előkészítése. A fogalmazás részei (bevezetés, tárgyalás, befejezés).
- b) *A kézírás és a szépírás.* A kalligrafikus írás. Az írott szöveg elhelyezése a füzetlapon. Az írást kísérő nem nyelvi jelek: aláhúzás, zárójel stb.
- c) *Helyesírás, központosítás.* Az írásjelek: a pont, a vessző, a kettőspont, a kérdőjel, a felkiáltójel, az idézőjel. A gondolatjel, párbeszédjel. **A kiejtés szerinti írás elve és gyakorlata. A szóelemző írásmód elve és gyakorlata.**

2.2.2. *Az írott szöveg tartalmi változatai*

- a) *A funkcionális (gyakorlati célú) írás.* Vázlat. **Magánlevél. Üdvözet. Üzenet.**
- b) *Szabad fogalmazás*
  - Élmények, események bemutatása.
  - Az elbeszélés. A leírás. A jellemzés.
- c) *Fogalmazás irodalmi vagy más természetű szövegről.* A párbeszéd átalakítása elbeszélő fogalmazássá. Az elbeszélés. Olvasmánynapló.

3. A közlés építőelemei: a szöveg, a mondat, a szó, a hang.

3.1. *A hangok és a betűk*

A beszédhangok képzése. A hang és a betű. **A magánhangzók osztályozása (időtartam, a nyelv vízszintes irányú mozgása, ajakműködés). Hangrend és illeszkedés. A mássalhangzók osztályozása (hangszalagműködés, időtartam). Mássalhangzók kapcsolódása. A kiejtés szerinti írásmód. Szóelemző írásmód. A szótag. A szótagolás. A szavak elválasztásának helyesírási szabályai. A helyes ejtés.** A hangok stílushatása. A betűrend. **A betűrendbe sorolás szabályai.**

3. 2. *A szó*

3. 2. 1. *A szó és a szóképzés.* A magyar nyelv szóképzete. A szó: a szóképzés alapeleme. A szótári szó. A szócsalád. Jelentésmezők: rokonságnevek, színnevek, állatnevek stb. A tanuló saját nyelvi változatának szavai (pl. tájnyelvi, diáknyelvi szavak, kölcsönszavak) és azok köznyelvi megfelelői.
3. 2. 2. **Hangalak és jelentés viszonya. Az egyjelentésű szavak. A többjelentésű szavak. A szinonimák (rokon értelmű szavak). Az antonimák (ellentétes jelentésű szavak). A paronimák (hasonló alakú szavak).**
3. 2. 3. *A szó szerkezete.* A szótó (csak a szabad tövek). A toldalék. Az összetett szó: előtag és utótag.

3. 2. 4. A szófajok

Az ige, az igekötő. Az ige mondatbeli szerepe. A főnév, a melléknév, a számnév, a (személyes) névmás, és mondatbeli szerepük. A névelő, a módosítószó, az indulatszó, a kötőszó.

3. 3. A mondat. Az egyszerű mondat. **Állító és tagadó mondatok.** Modalitás szerinti osztályozás (kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító). Mondatrészek. Az alany, állítmány, tárgy, jelző, határozó.

Az összetett mondat. Mondategész, mondategység. Központozás.

Szórend. A hangsúly és a hanglejtés.

3. 4. A szöveg. Mondattömb. Bekezdés. Makroszerkezeti egységek (bevezetés, tárgyalás, befejezés).

VI. osztály

1. A szóbeli közlés megértése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VI. osztály végén a tanuló</i>	
1.1. megérti a szóbeli közlések ismert és új elemeit, és megkülönbözteti a főbb információkat a részletektől	– gyakorlatok a szóbeli közlés megértésére; a hangzó szöveg új információinak értésére
1.2. a szövegekörnyezet alapján érti az új szavak jelentését	– gyakorlatok a közlés vagy egy szóalak normatív vagy nem normatív változatának megállapítására, ismeretlen szavak azonosítására a hangzó szövegben; az ismeretlen szó besorolása szinonimasorba, ellentétes értelmű szavának azonosítása; ismeretlen szó jelentésének meghatározása; az archaizmusok, neologizmusok, nemzetközi szavak és a regionalizmusok azonosítását és megértését szolgáló gyakorlatok
1.3. felfedezi és javítja a szóbeli közleményben a nyelvtani hibákat	– a hangzó szövegben a grammatikai struktúrák helyességét vagy helytelenségét (téves vonzathasználat, egyeztetési hibák) megállapító gyakorlatok; gyakorlatok a szószaporítás megfigyelésére, a paronimák használatának megfigyelésére
1.4. megállapítja a hangzó szöveg típusát/műfaját, a típus/műfaj jellemző sajátosságait	– a hangzó szöveg típusát/műfaját (elbeszélő, leíró, párbeszéd) felfedeztető gyakorlatok, a szövegsajátosságok felismerésének gyakorlása
1.5. a beszéd társ beszédstílusát megfigyeli, és értelmezi az üzenetet	– változatos hangzó beszéd hallgatása, gyakorlatok az artikuláció, hangszín, hangsúly, hanglejtés, beszédtempó, hangerő, beszédritmus, valamint a kommunikációs eszközök megfigyelésére
1.6. érdeklődéssel hallgatja a szóbeli közlést, felismeri a beszéd kezdeményezését, folytatását, befejezését jelző szándékot	– a hangzó szöveg nyomon követése, megfelelő kommunikációs magatartás gyakorlása

2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VI. osztály végén a tanuló</i>	
2.1. megfelelően rendszerezi szóbeli közlése mondanivalóját	– felkészülés a szóbeli közlésre, címszavas vázlat készítése, kiegészítése, részletezése; szövegtömörítés, -bővítés
2.2. figyelembe veszi a szókincsbeli változatosság követelményét	– a mondanivalónak megfelelő szavak válogatása; az egyéni szókincs új elemeinek helyes használata; szinonimák, antonimák, paronimák használata különböző beszédhelyzetben; a terjedősség javítása;
2.3. képes a tanult mondatfajták alkotására	– gyakorlatok a különböző mondatfajták és mondat szerkezetek alkotására és szövegbe szerkesztésére
2.4. a beszéd céljához igazodva alkalmazza a verbális és nonverbális kommunikációs	– gyakorlatok a verbális és nonverbális kommunikációs eszközök és a beszédhelyzet (tájékoztatás, állásfoglalás, beszélgetés, javaslattevés, egyetértés, ellenvélemény

eszközöket, alkalmazkodik a párbeszéd helyzetéhez	kifejtése ismert hallgatóság előtt) összehangolására
2.5. különböző típusú/műfajú szövegeket (elbeszélőt, leíró) alkot a szövegtípusok/ szövegműfajok jellemzőinek figyelembevételével	– gyakorlatok a szóbeli közlés fontos információt hordozó egységeinek a kiemelésére, kapcsolatteremtés a hangszín-, hangnembváltás és a közlő érzelmi állapota között (öröm, meglepetés, harag). – szövegalkotási gyakorlatok: a szöveg mikroszerkezetének és makroszerkezetének a gyakorlása, címadási gyakorlatok, nézőpontváltás gyakorlása; stílusgyakorlatok
2.6. képes a párbeszéd kezdeményezésre, folytatására és befejezésére	– gyakorlatok párbeszéd kezdeményezésére, fenntartására és befejezésére különböző beszédpartnerekhez igazodva, a csoportos beszélgetésbe való bekapcsolódás, a kérdés-válaszadás gyakorlása
2.7. érdeklődéssel vesz részt a szóbeli kommunikációban	– gyakorlatok a személyes vélemény kifejezésére; véleménycsere

3. A szövegolvasás képességének fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VI. osztály végén a tanuló</i>	
3.1. felolvass különböző típusú szövegeket rövid felkészülés után	– olvasási gyakorlatok a pontos olvasás és a helyes ejtés gyakorlására (pl. a szünettartás gyakorlása, az időtartam- és hangsúlyhibák tudatosítása és javítása), a beszédfonetikai eszközök és a szövegjelentés összehangolása
3.2. képes egy-másfél oldalas szöveg néma értő olvasására, lényegkiemelésre	– ismeretközlő szövegek tartalmának összefoglalása és ismertetése, a bekezdések tételmondatának kiemelése, lényeges és részletező információk elkülönítése a bekezdésekben
3.3. felismeri az olvasott szöveg régi, új és regionális szavainak kifejező értékét	– szövegek megfigyelése a szóhasználat szempontjából; archaizmusok, neologizmusok, nemzetközi szavak és regionális szavak jelentésének értéke, kifejező értékének megfigyelése különböző műfajokban; szótárhasználati gyakorlatok
3.4. felismeri az olvasott szöveg összefüggését és jelentéssíkjait	– gyakorlatok a szövegösszefüggés felismerésére: grammatikai (személyragok, névmások, kötőszók stb.) és jelentéstani kapcsolóelemek (szóismétlések, szinonimák)
3.5. felfedezi a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetet, értékeli az irodalmi/művészi értéket	– a szó szerinti, az értelmező, a kritikai és kreatív olvasás gyakorlása – gyakorlatok egy közlésforma változatainak megfigyelésére különböző kommunikációs helyzetekben (a leírás és változatai, a jellemzés és változatai, az elbeszélés és változatai, a párbeszéd)
3.6. felfigyel a különböző műfajú irodalmi szövegek nyelvi megalkotottságára, a lírai és epikai műfajok sajátosságaira, a hangnemekre	– gyakorlatok a retorikai alakzatok (párhuzam, ismétlés, ellentét), a szóképek (metafora, megszemélyesítés), a hasonlat szerepének felismerésére és értelmezésére az elbeszélő szövegek és a lírai alkotások olvasásakor – gyakorlatok a verstani hallás működtetésére (ritmus, hangsúlyos ritmus, rím, rímfajták) – gyakorlatok az epikai műfajok sajátosságainak felismerésére adott szövegekben; az elbeszélő szöveg

- szervezeti részeinek felismerésére, a szereplő szövegbeli megalkotásának felismerésére (cselekedtetés, beszélgetés, elbeszélői jellemzés), a tér- és időviszonyok megállapítására az olvasott műfajokban
- gyakorlatok a hangnem (tárgyilagos, azonosuló; humoros hangvétel) felismerésére, a műfaj és a nyelvi megalkotottság közötti összefüggés felfedezésére
- 3.7. képes véleményformálásra, a megjelenített értékek érzékelésére
- megbeszélés, véleménynyilvánítás
  - beszélgetés, véleménymondás a megjelenített élethelyzetekről; szereplők magatartásának, tetteinek összehasonlítása

4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VI. osztály végén a tanuló</i>	
4.1. különböző funkcionális célú szövegeket alkot: levelet, levelezőlapot, meghívót, utasító szövegeket	– a szövegtípus felismerését szolgáló gyakorlatok; adatgyűjtés megadott szempontok alapján; a fontosabb gondolatok kifejtése, részletezése; funkcionális szövegek szerkesztése;
4.2. szabad fogalmazást alkot a tanult szövegtípusokban és műfajokban (elbeszélést, leírást, párbeszédet) a helyzethez és a témához igazodó stílusban	– történetek, elbeszélő szövegek eseménysorának összefoglalása; szereplők jellemzése – szövegalkotási gyakorlatok: mondattömbök, bekezdések szerkesztése, a makroszerkezeti egységek megalkotásának gyakorlása, tagolás, kifejtés sorrendje, esemény, eseménysor bemutatása, tárgy, tárgyegyüttes leírása, párbeszédrészek átírása elbeszéléssé, függő beszéd átírása egyenes beszéddé
4.3. szókincese változatos, él a szóalkotási lehetőségekkel, alkalmazza a nyelvi-stilisztikai eszközöket	– gyakorlatok az ellentétes, rokon értelmű szavak, az archaizmusok és regionalizmusok kifejező értékének hasznosítására
4.4. helyesen kapcsolja a mondatokat a szövegbe, helyesen használja a központosítás jeleit	– mondat szerkesztési gyakorlatok, a mondatok szövegbe szerkesztésének a gyakorlása – a központosítás gyakorlása
4.5. érdeklődést tanúsít a szövegalkotás iránt, betartja a helyesírás szabályait	– az önálló véleményformálás gyakorlása; személyesség a tárgy, esemény leírásában; élménybeszámoló alkotása, két vagy több tárgy, személy, vélemény összehasonlítása személyes nézőpontból; a címzetthez és beszédhelyzethez igazodó hangnem megválasztásának gyakorlása – szófajok helyesírásának gyakorlása, írásjelek használata

TARTALMAK

A tartalmi elemek didaktikai elrendezése, rendszerezése tekintetében a tankönyvszerzőnek és a tanárnak teljes szabadsága van. A tanterv belső logikai rendjét szerkesztésmódja is tükrözi: a tankönyvszerzőnek, illetve a tanárnak a képességekre vonatkozó, egymással összefüggő részletes követelményekből kiindulva kell rendszereznie a megfelelő tantervi tartalmakat.

Az iskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. Ennek az elvnek a szellemében és az

életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások. A szövegértési és szövegalkotási kompetenciaterületre vonatkozó fogalmak, eljárások, műveletek mindenikét először nem irodalmi, hanem igényes köznyelvi szövegeken keresztül ajánlott bevezetni és gyakoroltatni.

A szóbeliségben el kell fogadni, sőt bátorítani kell a tanulók saját nyelvi változatának használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat sajátos helyzetét és igényeit. A köz- és irodalmi nyelvet az írásbeliséggel ajánlatos összekapcsolni.

A nyelvi tartalmak, a nyelvtani ismeretek nem öncélúak, hanem funkcionális és gyakorlati szerepük van abban, hogy a helyzetnek megfelelő, hatékony nyelvi közlés valósuljon meg.

A helyesírás, az érthető beszéd és a normatív nyelvhasználat kérdésköre állandó didaktikai feladat.

Az irodalomolvasás tartalmi beépülnek a képességekre vonatkozó követelményrendszer belső logikai rendjébe, tehát a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetben történő szövegértés és értelmezés nem választható el a beszédnek, a beszédértésnek, illetve a szövegalkotásnak a követelményrendszer belső összefüggéseit szem előtt tartó tartalmi egységeitől. A tartalmak sorrendje, elrendezése, egymásra építése magának a szövegolvasás folyamatának rendelődik alá. Ennek a folyamatnak a belső logikáját a tartalmak és a választott szövegek rendezésével a tankönyvszerző, illetve a tanár határozza meg.

A tartalmak a tantervben nem lineáris sorrendiségben, hanem témakörök szerint rendeződnek; figyelembe veszik az előző évfolyamokhoz viszonyított bővítést, újrarendszerezést, az új alapfogalmaknak, ismereteknek a már működő ismeretrendszerbe való tapasztalati úton történő beépítését.

Az új fogalmak, ismeretek félkövér szedéssel jelennek meg, a normál szedéssel írt fogalmak, ismeretek új megértési szituációban történő működtetésének módjaira pedig a követelmény-leírások, illetve a tanulási tevékenységek adnak példát. Az Irodalomolvasás tartalmi egységben azok a fogalmak, amelyek félkövér, dőlt szedéssel jelennek meg, nem kötelezőek. A tanár dönti el a konkrét tanulási helyzet alapján, hogy ezeknek a fogalmaknak a működtetése indokolt-e vagy sem.

1. Irodalomolvasás

1.1. Irodalmi és nem irodalmi kommunikáció. Olvasási módok: betű szerinti, beleélő, **értelmező**.

1.2. Irodalmi formák és kódok

1.2.1. A szó szerinti és átvitt jelentés. Többjelentés. Szóképek: **metafora**, megszemélyesítés. Hasonlat. Retorikai alakzatok: az ismétlés, az ismétlés változatai (felsorolás, **halmozás, fokozás**); **párhuzam**, ellentét.

1.2.2. Verstani alapfogalmak: ritmus, **hangsúlyos ritmus, sorfajták**, rím, rímfajták.

1.2.3. Epikai műfajok: elbeszélés/novella, **regény, elbeszélő költemény**

1.2.4. Cselekményszerkezet (előkészítés, bonyodalom, a bonyodalom kifejtése, tetőpont, megoldás); **térszerkezet, időrend és időviszonyok az epikus művekben**, szereplő, szereplők rendszere.

1.2.5. **Líra, líraiság, lírai műfajok. A dal. Népdal, műköltészeti dal. Leíró költemény, életkép.**

1.2.6. Beszédhelyzet(ek) a köznapi és irodalmi szövegekben: a beszélőnek a tárgyhoz és a címzethez való viszonya; tény és fikció. Történetmondás, elbeszélés az epikában: elbeszélő, az elbeszélői hangnem.

1.2.7. Hangnemek (tárgyilagos, azonosuló, humoros hangvétel).

Memoriter: 2-3 vers a tanultak közül, 10-15 soros prózarészlet, 10-15 versszak az olvasott elbeszélő költeményből.

Egyéni olvasás: teljes terjedelemben min. 1 elbeszélő költemény, min. 1 regény, 1-2 elbeszélés/novella olvasása.

Javasolt szövegek:

A javasolt szövegek, szerzők listája nem előíró jellegű. A részletes követelményekhez és tanulási tevékenységekhez igazodva a kötelező tartalmaknak megfelelően a tankönyvszerző és a tanár más szövegeket választhat. A tanterv 10-14 szöveg elmélyülő olvasását javasolja, amelyek között szerepelnie kell a klasszikus magyar irodalom jelentős alkotásainak, teljes szövegeknek vagy szövegrészeknek. A tanórára kiválasztott szövegek, illetve részletek ne haladják meg az 1-2 oldalt, az ennél hosszabb szövegeket a tanterv otthoni olvasásra és tanórai megbeszélésre javasolja (évente minimum 2 hosszabb terjedelmű szöveget).

5-6 lírai alkotás olvasása a magyar és világirodalomból: pl. Arany János, József Attila, Juhász Gyula, Kányádi Sándor, Kosztolányi Dezső, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, és más klasszikus vagy kortárs költők alkotásai

népdalok

elbeszélő költemény (pl. Petőfi Sándor: *János vitéz*)

elbeszélés/novella, regény a magyar és világirodalomból: pl. Bajor Andor, Fekete István, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Méhes György, Molnár Ferenc, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Tamási Áron alkotásai

2. A logikus és célszerű nyelvhasználat. A szóbeli közlés és az írott közlés.

2. 1. A szóbeli közlés

2. 1. 1. A közlési helyzet. **A beszéd alkalmazkodása a közlés céljához, a beszédpartnerhez, életkorához és társadalmi státusához.** A párbeszéd.

2. 1. 2. A szóbeli szöveg rendszerezése

a) A közlendő üzenet logikai-szemantikai elrendezése (ismétlés).

b) A közlendő formális elrendezése. A szóbeli szöveg megszerkesztettsége (összetevők, a szövegösszefüggés megvalósításának egyszerű módjai).

c) A párbeszéd és a magánbeszéd szövege. **Az elbeszélés (élménybeszámoló).** A párbeszéd kezdeményezésének, folytatásának, befejezésének kifejezései (ismétlés). **A „kérdés-felelet” típusú szerkezeti részek rendszerezése. A nonverbális elemek megfeleltetése az üzenettel.**

2. 2. Az írásbeli közlés

2. 2. 1. Az írás folyamata

a) Az írott szöveg elrendezése. **A szöveg szerkezete a rendeltetéstől függően (levél, levelezőlap, meghívó).**

b) A kézírás és a szépírás. A szöveg lapon való elhelyezése. **A jelek és képek szerepe a szövegben.**

c) Helyesírás, központosítás. **A szófajok helyesírása.** Az írásjelek: a pont, a vessző, a kettőspont, a kérdőjel, a felkiáltójel, az idézőjel, a kötőjel. A gondolatjel, párbeszédjel.

2. 2. 2. Az írott szöveg tartalmi változatai.

a) A funkcionális (gyakorlati célú) írás. **A tájékoztató jellegű szöveg. Didaktikai utasító szövegek.** Magánlevél. Meghívó.

b) Szabad fogalmazás

– Az elbeszélés. **Élménybeszámoló. Személyes álláspont kifejezése.**

– **A leírás. A leírás változatai. A jellemzés.**

c) Fogalmazás irodalmi vagy más természetű szövegről. Irodalmi és nem irodalmi szövegek tartalma. **Ismeretközlő szöveg jegyzetelése.**

3. A közlés építőelemei: a szöveg, a mondat, a szó, a hang.

3. 1. A beszédhangok (ismétlés).

Az összetett szavak elválasztása.

3. 2. *A szó*
3. 2. 1. A szó és szókészlet (részben ismétlés).
A szókészlet változása. A szavak elavulása: archaizmusok. A szókészlet új elemei: neologizmusok, nemzetközi szavak. Az idegen szavak írása.
A szókészlet gazdagodása: a szóképzés fajtái (igeképzés, névszóképzés)
3. 2. 2. Hangalak és jelentés viszonya (ismétlés). Az egyjelentésű szavak. A többjelentésű szavak. A szinonimák (rokon értelmű szavak). Az antonimák (ellentétes jelentésű szavak). A paronimák (hasonló alakú szavak).
3. 2. 3. **A szó szerkezete**
A szótövek. A toldalékok. A képzők (igeképzők, névszóképzők, igenévképzők), a jelek (többes szám jele, fokjelek, kiemelő jel, birtokjel, múlt idő jele, felszólító és feltételes mód jele) és a ragok (tárgyrag, határozóragok, személyragok). A szóelemző írásmód (ismétlés).
3. 2. 4. **A szófajok** (részben ismétlés)
Az ige. **Az igekötő.**
A határozószó. A főnév. A névelő. A névutó.
A melléknév, a számnév, a névmások (személyes, kölcsönös, visszaható, birtokos).
Az igenevek.
Az indulatszó. A módosítószó.
3. 3. *A mondat* (ismétlés). Állító és tagadó mondat. Modalitás szerinti osztályozás (kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító). Mondatrészek. Az alany, állítmány, tárgy, jelző, határozó.
Az összetett mondat. Mondategész, mondategység. Központozás.
Szórend. A hangsúly és a hanglejtés.
3. 4. *A szöveg*. Mikroszerkezet, makroszerkezet. Szövegösszefüggés.

VII. osztály

1. A szóbeli közlés megértése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VII. osztály végén a tanuló</i>	
1.1. megérti a szóbeli üzenetet	– gyakorlatok a szóbeli közlés kulcsszavainak kiemelésére, a kommunikációt zavaró tényezők észlelésére
1.2. felismeri a hangzó szöveg egységeinek szerveződési módját	– gyakorlatok a hangzó szöveg egységeinek felismerésére, a jól formált és nem jól formált szerkezet megkülönböztetésére
1.3. érzékeli a szójelentés árnyalatait a hangzó szöveg különböző változataiban	– a szó jelentésének meghatározása adott szöveggörnyezetben; neologizmusok azonosítása; gyakorlatok a hasonló jelentésű, ellentétes értelmű, többjelentésű szavak közötti eltérések felismerésére hangzó szövegben; a frazeológiai egységek, szójátékok szerepének felismerése
1.4. megállapítja a hangzó szöveg típusát/műfaját, a típus/műfaj jellemző sajátosságait	– a hangzó szöveg típusát / műfaját (elbeszélő, leíró, érvelő, párbeszéd, monológ) felfedeztető gyakorlatok, a szövegsajátosságok felismerésének gyakorlása – gyakorlatok a kommunikációs helyzet tényezőinek azonosítására (beszédpartnerek, szándék, beszédhelyzet); a párbeszéd informális és formális jellegének megkülönböztetésére – gyakorlatok a párbeszédbe való bekapcsolódás lehetőségeinek felismerésére, a párbeszédbe való belépésre
1.5. érdeklődéssel követi a hangzó szöveget	– a hangzó szöveg nyomon követése, odaillő kommunikációs magatartás gyakorlása

2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VII. osztály végén a tanuló</i>	
2.1. képes összefüggő beszédre, alkalmazkodik a kommunikációs helyzethez	– az alapgondolat és a részletezés elkülönítését szolgáló gyakorlatok, a főbb gondolatok és a részletek megfogalmazása
2.2. helyesen alkalmazza a tanult kategóriákat változatos beszédhelyzetekben	– szavak használata megfelelő jelentésükben változatos szöveggörnyezetben: neologizmusok, idegen szavak, jövevényszavak, állandó szókapcsolatok, paronimák, többjelentésű, rokon- és ellentétes értelmű szavak; idegenszerű, terpeszkedő kifejezések kiküszöbölése; mondatalkotási gyakorlatok
2.3. különböző típusú/műfajú szövegeket (elbeszélőt, leíró, érvelőt, monológot) alkot a szövegtípusok/szövegműfajok jellemzőinek figyelembe vételével	– szövegalkotási gyakorlatok: a szöveg mikroszerkezetének és makroszerkezetének a gyakorlása, nézőpontváltás gyakorlása; érvek, ellenérvek megfogalmazása; stílusgyakorlatok
2.4. alkalmazza az érzelemkifejező nyelvi és nem nyelvi elemeket és	– a verbális és nonverbális kommunikációs eszközök alkalmazása a kommunikációban – stílusgyakorlatok

- eszközöket
- 2.5. érdeklődéssel vesz részt a szóbeli kommunikációban – gyakorlatok a személyes vélemény kifejezésére, véleménycsere

3. A szövegolvasás képességének fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VII. osztály végén a tanuló</i>	
3.1. különböző típusú szövegeket kifejezően felolvas, képes értő néma olvasásra adott szempontok alapján	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a beszédfonetikai eszközök és a szövegtípus sajátosságainak összehangolására – figyelemfejlesztési gyakorlatok a néma olvasás során; szövegértési gyakorlatok (tételmondat azonosítása, közlésegységek elkülönítése, a beszélő megnevezése)
3.2. felismeri az irodalmi és nem irodalmi kommunikációs helyzetet, különböző műfajú irodalmi és nem irodalmi szövegeket olvas	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a kommunikációs helyzet és a szöveg irodalmi/nem irodalmi jellegének az összekapcsolására;
3.3. felfedezi az irodalmi szöveg nyelvi megalkotottságát, megragadja az irodalmi formák és kódok szerepét a lírai és epikai művek szerveződésében, kérdéseket fogalmaz meg	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a verstani hallás fejlesztésére; gyakorlatok a szóképek és a retorikai alakzatok felismerésére és értelmezésére; lírai és epikai műfajok sajátosságainak felismerése; a beszédhelyzet felismerése: a beszélő és a tárgy, a beszélő és a címzett szövegbeli viszonyának megragadása; a tér- és időszerkezet, a szereplők szövegbeli megalkotottságának a megfigyelése; a tény és fikció megkülönböztetése – gyakorlatok a szöveggel való párbeszéd fenntartására
3.4. képes értéklátásra: a szövegben megjelenített értékek, értékrendek érzékelésére; a hangnemek megkülönböztetésére	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a szereplői értékrend(ek) és az elbeszélői értékrend megkülönböztetésére – gyakorlatok a hangnem értékelő szerepének megfigyelésére, hangnem és nyelvi formák kapcsolatának megragadására (átalakítási gyakorlatok)
3.5. érdeklődést tanúsít az olvasott szöveg és a szöveghez kapcsolódó kontextusok iránt	<ul style="list-style-type: none"> – véleménynyilvánítás – műalkotás íróhoz, írói életműhöz kapcsolása – adatgyűjtés lexikonból, kézikönyvekből, világhálóról

4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VII. osztály végén a tanuló</i>	
4.1. képes különböző típusú szövegek alkotására	<ul style="list-style-type: none"> – szövegalkotási gyakorlatok: különböző leíró, elbeszélő és érvelő szövegek alkotása, hirdetés írása, olvasmányjegyzet készítése, monológ alkotása, vélemény és ellenvélemény kifejtése
4.2. szókincese változatos, helyesen és árnyaltan használja a tanult kategóriákat	<ul style="list-style-type: none"> – állandó szókapcsolatok, idegen szavak beépítése saját szövegbe a kommunikációs helyzetnek és műfajnak megfelelően; gyakorlatok az ismétlések elkerülésére – mondatalkotási gyakorlatok: mondatok tömörítése, bővítése; a beszélő szándékához igazodó mondatok alkotása, a szórend megválasztása
4.3. szövegtagolása áttekinthető,	<ul style="list-style-type: none"> – vázlatkészítés, saját szöveg megszerkesztése, átalakítási

értelemtükröző	gyakorlatok, bővítés, tömörítés
4.4. tudatos helyesírásra törekszik	– helyesírási gyakorlatok
4.5. érdeklődést tanúsít a szövegalkotás iránt	– saját álláspont megfogalmazása, véleménynyilvánítás megadott vagy választott témáról, olvasmányairól

TARTALMAK

A tartalmi elemek didaktikai elrendezése, rendszerezése tekintetében a tankönyvszerzőnek és a tanárnak teljes szabadsága van. A tanterv belső logikai rendjét szerkesztésmódja is tükrözi: a tankönyvszerzőnek, illetve a tanárnak a képességekre vonatkozó, egymással összefüggő részletes követelményekből kiindulva kell rendszereznie a megfelelő tantervi tartalmakat.

Az iskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. Ennek az elvnek a szellemében és az életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások. A szövegértési és szövegalkotási kompetenciaterületre vonatkozó fogalmak, eljárások, műveletek mindenkélt először nem irodalmi, hanem igényes köznyelvi szövegeken keresztül ajánlott bevezetni és gyakoroltatni.

A szóbeliségben el kell fogadni, sőt bátorítani kell a tanulók saját nyelvi változatának használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat sajátos helyzetét és igényeit. A köz- és irodalmi nyelvet az írásbeliséggel ajánlatos összekapcsolni.

A nyelvi tartalmak, a nyelvtani ismeretek nem öncélúak, hanem funkcionális és gyakorlati szerepük van abban, hogy a helyzetnek megfelelő, hatékony nyelvi közlés valósuljon meg.

A helyesírás, az érthető beszéd és a normatív nyelvhasználat kérdésköre állandó didaktikai feladat.

Az irodalomolvasás tartalmi beépülnek a képességekre vonatkozó követelményrendszer belső logikai rendjébe, tehát a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetben történő szövegértés és értelmezés nem választható el a beszédnek, a beszédértésnek, illetve a szövegalkotásnak a követelményrendszer belső összefüggéseit szem előtt tartó tartalmi egységeitől. A tartalmak sorrendje, elrendezése, egymásra építése magának a szövegolvasás folyamatának rendelődik alá. Ennek a folyamatnak a belső logikáját a tartalmak és a választott szövegek rendezésével a tankönyvszerző, illetve a tanár határozza meg.

A tartalmak a tantervben nem lineáris sorrendiségben, hanem témakörök szerint rendeződnek; figyelembe veszik az előző évfolyamokhoz viszonyított bővítést, újrarendszerezést, az új alapfogalmaknak, ismereteknek a már működő ismeretrendszerbe való tapasztalati úton történő beépítését.

Az új fogalmak, ismeretek félkövér szedéssel jelennek meg, a normál szedéssel írt fogalmak, ismeretek új megértési szituációban történő működtetésének módjaira pedig a követelmény-leírások, illetve a tanulási tevékenységek adnak példát. Az Irodalomolvasás tartalmi egységben azok a fogalmak, amelyek félkövér, dőlt szedéssel jelennek meg, nem kötelezőek. A tanár dönti el a konkrét tanulási helyzet alapján, hogy ezeknek a fogalmaknak a működtetése indokolt-e vagy sem.

1. Irodalomolvasás

1.1. *Irodalmi és nem irodalmi kommunikáció.* Olvasási módok: betű szerinti, beleélő, **értelmező**

1.2. *Irodalmi formák és kódok*

1.2.1. Szóképek: metafora, megszemélyesítés, **allegória**. Hasonlat. Retorikai alakzatok: az ismétlés változatai (**gondolatritmus**, felsorolás, halmozás, fokozás); párhuzam, ellentét.

1.2.2. Verstani alapfogalmak: ritmus, hangsúlyos ritmus, sorfajták, rím, rímfajták.

1.2.3. Epikai műfajok: elbeszélő költemény, **népballada**, **műballada**, elbeszélés/novella,

regény; **humoreszk**.

1.2.4. Az epikai művek jellemzői: történetmondás, elbeszélő, **elbeszélői nézőpont**, szereplő, szereplők rendszere. **Kihagyásos szerkesztésmód**. Térszerkezet és **időszerkezet** az epikai művekben.

1.2.5. Líra, líraiság, lírai műfajok: daltípusok, **szatíra**

1.2.6. Beszédhelyzet(ek) a köznapi és irodalmi szövegekben: a beszélőnek a tárgyhoz és a címzethez való viszonya; tény és fikció.

1.2.7. Érték, **megjelenített értékek**, **értékrend**.

1.2.8. Hangnemek: **szatirikus**, tárgyilagos, **tragikus**, humoros hangvétel

Memoriter:

2 ballada, 2-3 lírai költemény, 10-15 soros prózarészlet

Egyéni olvasás: *teljes terjedelemben min. 1 elbeszélő költemény, min. 1 regény, min. 2 ballada olvasása.*

Szövegjavaslatok:

Javasolt szövegek:

A javasolt szövegek, szerzők listája nem előíró jellegű. A részletes követelményekhez és tanulási tevékenységekhez igazodva a kötelező tartalmaknak megfelelően a tankönyvszerző és a tanár más szövegeket választhat. A tanterv 10-14 szöveg elmélyülő olvasását javasolja, amelyek között szerepelnie kell a klasszikus magyar irodalom jelentős alkotásainak, teljes szövegeknek vagy szövegrészleteknek. A tanórára kiválasztott szövegek, illetve részletek ne haladják meg az 1-2 oldalt. Az ennél hosszabb szöveget a tanterv otthoni olvasásra és tanórai megbeszélésre javasolja (évente minimum 2 hosszabb terjedelmű szöveget).

Epika:

népballadák (pl. *Kádár Kata, Kőműves Kelemenné, Júlia szép leány, Görög Ilona, Budai Ilona*)

műballadák a magyar és világirodalomból (pl. Arany János: *A walesi bárdok, Rozgonyiné*)

Elbeszélés/novella, regény a magyar és világirodalomból: pl. Bálint Tibor, Fekete István, Jókai Mór, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Méhes György, Mikszáth Kálmán, Tamási Áron írásaiból

Elbeszélő költemény: pl. Arany János: *Toldi*

Líra:

Dalok a klasszikus és kortárs magyar és világirodalmi költészetből: pl. József Attila, Kányádi Sándor, Kovács András Ferenc, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós verseiből

Szatíra a magyar és világirodalomból: pl. Csokonai, Petőfi verseiből

2. A logikus és célszerű nyelvhasználat: közlésformák

2. 1. A szóbeli közlés

2. 1. 1. **A közlési helyzet (ismétlés). A monológ.**

2. 1. 2. **A szóbeli szöveg elrendezése**

a) **A közlendő logikai-szemantikai elrendezése. Az alapgondolat és a részletezés viszonya. Az érvelés.**

b) **A közlendő formális elrendezése. A verbális és nonverbális elemek összhangja a szóbeli közlésben. A gesztusnyelv és a hanghordozás. Meggyőzés és hatásosság.**

c) **A párbeszéd és a magánbeszéd szövege. Egy adott téma érveinek és ellenérveinek elrendezése. A kifejtő és a bizonyító beszéd szerkezete. A meghatározás. A verbális és nonverbális elemek összekapcsolásának változatai. Az ízlés és a vélemény kifejezésének módjai.**

2. 2. Az írás

2. 2. 1. Az írás folyamata

- a) Az írott szöveg elrendezése. **Vázlatkészítési gyakorlatok. A szöveg megszerkesztése és átszerkesztése. Bővítési és tömörítési gyakorlatok.**
- b) A kézírás és a szépírás (ismétlés). **A szövegek sajátos grafikai megjelenítése.**
- c) **Helyesírás, központosítás. A hagyományos írásmód és az egyszerűsítő írásmód.**
Az írásjelek: a pont, a vessző, a kettőspont, a kérdőjel, a felkiáltójel, az idézőjel, a kötőjel. A gondolatjel, párbeszédjel.

2. 2. 2. Az írott szöveg tartalmi változatai

- a) **A funkcionális (gyakorlati célú) írás. Az olvasmányjegyzet. Hirdetés. Magánlevél. Meghívó.**
- b) **Szabad fogalmazás**
– **Személyes álláspont indoklása írásban.**
– **A személyesség elemei a leírásban. A jellemzés.**
- c) **Fogalmazás irodalmi vagy más természetű szövegről. Irodalmi és nem irodalmi szövegek értelmezése írásban irányító kérdések alapján. Ismeretközlő szöveg kivonata.**

3. A közlés építőelemei: a szöveg, a mondat, a szó, a hang

3. 1. A beszédhangok (ismétlés). **Idegen szavak és nevek kiejtése és helyesírása. Hagyományos és egyszerűsítő írásmód.**

3. 2. A szó (ismétlés)

3. 2. 1. A szókészlet (ismétlés). **A kölcsönszók: idegen szó, jövevényszó. Állandó szókapcsolatok. Hangutánzó és hangulatfestő szavak.**

3. 2. 2. Hangalak és jelentés viszonya (ismétlés). **Jelentésmező.** Az egyjelentésű szavak. A többjelentésű szavak. A szinonimák (rokon értelmű szavak). Az antonimák (ellentétes jelentésű szavak). A paronimák (hasonló alakú szavak).

3. 2. 3. A szó szerkezete. Összetett szavak. **Az összetett szó és a szószerkezet. A különírás és az egybeírás szabályai.**

3. 2. 4. A szófajok (ismétlés)

3. 3. A mondat (ismétlés)

Az egyszerű mondat (ismétlés). **Állító és tagadó mondat.** Modalitás szerinti osztályozás (kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító).

Az egyszerű mondat szerkezete, elemzése. Az állítmány és fajtái. Az alany. A tárgy (ragos és ragtalan, határozott és határozatlan). A határozó és kifejezőmódjai. A jelző és fajtái (minőség, mennyiség, birtokos).

Szószerkezetek. Mellérendelő szószerkezetek. Az alany és az állítmány egyeztetése. Tárgyas, jelzős, határozós szószerkezetek.

Szórend. A hangsúly és a hanglejtés.

Az összetett mondat

3. 4. A szöveg. Mikroszerkezet, makroszerkezet. Szövegösszefüggés.

VIII. osztály

1. A szóbeli közlés megértése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VIII. osztály végén a tanuló</i>	
1.1. megérti a szóbeli közlés globális jelentését, felismeri a szövegben kifejezett gondolatok rendjét és összefüggését	– szóbeli közlemény rövid összefoglalása; tételmondat kulcsszó kiemelése; gyakorlatok a szövegösszefüggés megértésére;
1.2. felismeri a nyelvi és nem nyelvi elemek kapcsolatának fontosságát a szóbeli szövegben	– a kommunikáció nem nyelvi elemeinek értelmezését szolgáló gyakorlatok; felkészülés szóbeli közlésre a nem nyelvi jelzések gyakorlásával
1.3. felismeri a hangzó szöveg egységeinek és a közlés céljának összefüggését	– gyakorlatok a szöveg tartalma, műfaja, a közlési szándék és a szóhasználat közötti összefüggések megfigyelésére; gyakorlatok kommunikációs helyzet és a szóhasználat megfeleltetésére
1.4. felismeri a hangzó szöveg grammatikai sajátosságait	– gyakorlatok az egyszerű és összetett mondat szintaktikai viszonyainak azonosítására, mondatátalakítási gyakorlatok, a kommunikációs helyzetnek megfelelő nyelvhasználat; gyakorlatok a normatív és nem normatív elemek azonosítására szóbeli közlésben;
1.5. felismeri a saját nyelvi változat és a köznyelv/irodalmi nyelv közötti eltéréseket, képes a kódváltásra, az egyik nyelvi változatról a másikra való áttérésre	– a nyelvváltozat sajátosságainak megfigyelését és tudatosítását szolgáló gyakorlatok; – gyakorlatok a kommunikációs helyzethez igazodó kódváltásra
1.6. figyelemmel kíséri és értékeli a beszéd társ véleményét, érvelését	– a figyelmes hallgatás gyakorlása, gyakorlatok a kommunikációs szándék megállapítására, a fontosabb gondolatok és érvek megfigyelése

2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VIII. osztály végén a tanuló</i>	
2.1. adott témát kifejt szóbeli előadásban	– adatgyűjtés, az információk rendszerezése, a gondolatok elrendezése; szóbeli szövegalkotás gyakorlása saját nézőpont, vélemény kifejtésére
2.2. változatos beszédhelyzetekben helyesen alkalmazza a tanult szemantikai kategóriákat	– szinonimahasználat, ellentétes értelmű, hasonló jelentésű, többjelentésű szavak használata különböző kommunikációs helyzetben; az ismétlés, terjengősség elkerülését szolgáló gyakorlatok, hibajavítás
2.3. változatos beszédhelyzetekben helyesen alkalmazza a tanult szintaktikai kategóriákat	– mondatrészek átalakítása összetett mondattá, összetett mondat tömörítése mondatrészé, a mondatfajta változatos szövegbeli használata, az előre- és visszautalások, rámutatások alkalmazása, a szöveg összefüggőségét biztosító nyelvtani és jelentéstani kapcsolóelemek tudatos

- 2.4. a verbális és nonverbális eszközöket a mondanivalóhoz, a közlési szándékhoz igazítja
- 2.5. érdeklődést keltően, hatásosan fejti ki gondolatait, véleményét
- használata; az egyeztetés tudatosítását szolgáló gyakorlatok;
- beszédművelési gyakorlatok: hangadási, artikulációs, időtartam-, ritmus-, hangsúly- és hanglejtésgyakorlatok, a szünettartás gyakorlása
  - gyakorlatok a gesztus, mimika, testtartás, térközszabályozás fejlesztésére
  - az egyetértés, véleménykülönbség kifejezésének gyakorlása, saját nézőpont, vélemény kifejtése, véleménycsere a tetszik / nem tetszik, szép/rút/közömbös szempontjai alapján

3. A szövegolvasás képességének fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VIII. osztály végén a tanuló</i>	
3.1. különböző típusú szövegeket kifejezően felolvas	– gyakorlatok a beszédfonetikai eszközök és a szövegjelentés összehangolására;
3.2. képes megfelelő tempójú néma olvasásra, a részek és a szövegegész jelentésének a megragadására, tudatosítja saját olvasói tevékenységét	– gyakorlatok a szövegrészek (pl. mondatok, mondatömbök, bekezdések) közötti kapcsolatok megragadására, a szövegrészek, illetve a szövegegész jelentése közötti kapcsolatteremtésre;
3.3. befogadáskor képes az irodalmi és nem irodalmi kommunikációs helyzet jellemzőinek megragadására, tudatosítására és megkülönböztetésére	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a szó szerinti és átvitt jelentés felismerésére – gyakorlatok a kommunikációs helyzet és a szövegtípus viszonyának megfigyelésére és értelmezésére – gyakorlatok az irodalmi és köznapi kommunikációs helyzet felismerésére, megkülönböztetésére: pl. a magánlevél és költői levél megkülönböztetése; – gyakorlatok a nem irodalmi szövegek feldolgozására: lényegkiemelés, ok-okozati összefüggések, lényeges elemek és jellemző részletek, alapgondolat és mellékgondolatok elkülönítése
3.4. az olvasás során figyel az irodalmi szövegre mint nyelvi alkotásra; képes az irodalmi formák és kódok szerepének a megragadására a szövegszerveződésben; változatos műfajú irodalmi szövegeket olvas	<ul style="list-style-type: none"> – az epikus és lírai alkotások műfaji jegyeinek megragadása, lírai és epikai műfajváltozatok összehasonlítása, értelmezése – gyakorlatok a retorikai alakzatok, a szóképek és a hasonlat szerepének felfedezésére lírai és epikai alkotásokban; – gyakorlatok a verstani hallás működtetésére: gyakorlatok a hangsúlyos és időmértékes verselés felismerésére – a tér- és időszerkezet lírai és epikai alkotásokban, a szereplők szövegbeli megalkotottságának megfigyelése epikus művekben, tény és fikció megkülönböztetése
3.5. képes az irodalmi művek értékviszonyainak, hangnemének a megragadására	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok az értékek, értékrend felfedezésére, bizonyos nyelvi formák értékelő szerepének a felfedezésére – a hangnemek felismerése
3.6. képes a szöveget adott szempontok szerint értelmezni és értékelni	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok az értelmezési szempont tudatosítására és fenntartására, – beszélgetés a tetszik / nem tetszik, szép / rút / közömbös szempontjai alapján – véleménynyilvánítás

- a kritikai olvasás gyakorlása

4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>VIII. osztály végén a tanuló</i>	
4.1. képes különböző szövegtípusok / szövegműfajok alkotására	<ul style="list-style-type: none"> – gyakorlatok a funkcionális szövegek (magánlevél, meghívó, hivatalos levél, kérvény) alkotására – az értekező, leíró, elbeszélő fogalmazás, a jellemzés, a párbeszéd, a monológ írásának gyakorlása
4.2. képes a szöveg megszerkesztésére, tagolására	<ul style="list-style-type: none"> – vázlatkészítés – tagolási és szerkesztési gyakorlatok: témátartás, a gondolatmenet egyenessége, megszakítatlansága és előremozgása, a részek összefüggése, a bevezetés és a befejezés összekapcsolása; időrend, az események sorrendje az elbeszélő fogalmazásban (előzmény–esemény–következmény vagy ok–okozat–befejező gondolat), térbeli elrendezés a leírásban (egész–rész–egész, távoli–közeli–távol), külső–belső tulajdonságok rendje a jellemzésben, tétel–bizonyítás/cáfolat az érvelő/értekező fogalmazásban – a nézőpontváltás gyakorlása: az elbeszélő személyének a kiválasztása, a mondanivaló megtervezése a nézőpontnak megfelelően – a szöveg mikroszerkezetének és makroszerkezetének a gyakorlása (összekevert mondatsor helyes sorrendbe állítása, bekezdés írása tételmondat alkalmazásával, bevezetés, befejezés írása) – a szöveg átszerkesztése, bővítés, tömörítés
4.3. hasznosítja fogalmazásában nyelvi-nyelvtani ismereteit	<ul style="list-style-type: none"> – szókincsgyakorlatok, a szófajok gyakorlása, szójelentéstan gyakorlatok (alapjelentés, jelentésváltozás: metaforikus, metonimikus), mondatalkotási, mondatbővítési, -szűkítési és mondatkapcsolási gyakorlatok
4.4. hasznosítja fogalmazásában nyelvi-stilisztikai ismereteit	<ul style="list-style-type: none"> – a szóképek (megszemélyesítés, metafora, szinesztézia), a hasonlat, a retorikai alakzatok (ismétlés, retorikai kérdés, mondatpárhuzam, fokozás, ellentét) alkalmazásának gyakorlása – stílusgyakorlatok: a stílus adekvátsága (világosság, tömörség, szabatosság) és szépsége (szemléletesség, élénkség, választékosság, hangulatosság)
4.5. helyesírása tudatos	<ul style="list-style-type: none"> – helyesírási gyakorlatok (kiegészítések, átalakítások, helyettesítések, produktív és játékos gyakorlatok) – az írásjelek (a pont, a vessző, a kettőspont, a kérdőjel, a felkiáltójel, a gondolatjel, az idézőjel, a kötőjel, a pontosvessző) használatának gyakorlása
4.6. érdeklődést tanúsít a szövegalkotás iránt	<ul style="list-style-type: none"> – a tárggyal kapcsolatos személyes nézőpont, a személyesség érvényesítése, kísérletezés kreatív megközelítésmódokkal

TARTALMAK

A tartalmi elemek didaktikai elrendezése, rendszerezése tekintetében a tankönyvszerzőnek és a tanárnak teljes szabadsága van. A tanterv belső logikai rendjét szerkesztésmódja is tükrözi: a

tankönyvszerzőnek, illetve a tanárnak a képességekre vonatkozó, egymással összefüggő részletes követelményekből kiindulva kell megszereznie a megfelelő tantervi tartalmakat.

Az iskolában az anyanyelv tanításában és tanulásában a nyelv funkcionális és társas szemléletének kell érvényesülnie: a figyelem a nyelv változatosságára és változataira irányul, nem az elszigetelt nyelvi elemekre és az elvont nyelvi rendszerre. Ennek az elvnek a szellemében és az életkori sajátosságoknak megfelelően a tanulásban és az értékelésben a szöveggel végzett gyakorlatok, műveletek dominálnak, nem a meghatározások, öncélú osztályozások. A szövegértési és szövegalkotási kompetenciaterületre vonatkozó fogalmak, eljárások, műveletek mindenikét először nem irodalmi, hanem igényes köznyelvi szövegeken keresztül ajánlott bevezetni és gyakoroltatni.

A szóbeliségben el kell fogadni, sőt bátorítani kell a tanulók saját nyelvi változatának használatát, figyelembe kell venni a kisebbségi nyelvhasználat sajátos helyzetét és igényeit. A köz- és irodalmi nyelvet az írásbeliséggel ajánlatos összekapcsolni.

A nyelvi tartalmak, a nyelvtani ismeretek nem öncélúak, hanem funkcionális és gyakorlati szerepük van abban, hogy a helyzetnek megfelelő, hatékony nyelvi közlés valósuljon meg.

A helyesírás, az érthető beszéd és a normatív nyelvhasználat kérdésköre állandó didaktikai feladat.

Az irodalomolvasás tartalmi beépülnek a képességekre vonatkozó követelményrendszer belső logikai rendjébe, tehát a nem irodalmi és irodalmi beszédhelyzetben történő szövegértés és értelmezés nem választható el a beszédnek, a beszédértésnek, illetve a szövegalkotásnak a követelményrendszer belső összefüggéseit szem előtt tartó tartalmi egységeitől. A tartalmak sorrendje, elrendezése, egymásra építése magának a szövegolvasás folyamatának rendelődik alá. Ennek a folyamatnak a belső logikáját a tartalmak és a választott szövegek rendezésével a tankönyvszerző, illetve a tanár határozza meg.

A tartalmak a tantervben nem lineáris sorrendiségben, hanem témakörök szerint rendeződnek; figyelembe veszik az előző évfolyamokhoz viszonyított bővítést, újrendszerezést, az új alapfogalmaknak, ismereteknek a már működő ismeretrendszerbe való tapasztalati úton történő beépítését.

Az új fogalmak, ismeretek félkövér szedéssel jelennek meg, a normál szedéssel írt fogalmak, ismeretek új megértési szituációban történő működtetésének módjaira pedig a követelmény-leírások, illetve a tanulási tevékenységek adnak példát. Az Irodalomolvasás tartalmi egységben azok a fogalmak, amelyek félkövér, dőlt szedéssel jelennek meg, nem kötelezőek. A tanár dönti el a konkrét tanulási helyzet alapján, hogy ezeknek a fogalmaknak a működtetése indokolt-e vagy sem.

1. Irodalomolvasás

1.1. Irodalmi és nem irodalmi kommunikáció. Olvasási módok: betű szerinti, beleélő, értelmező.

1.2. Irodalmi formák és kódok

*1.2.1. Szóképek: metafora, **szinesztézia**, allegória; **metonímia**. Hasonlat. Retorikai alakzatok: az ismétlés változatai (gondolatrítmus, felsorolás, halmozás, fokozás), párhuzam, ellentét.*

*1.2.2. Verstani alapfogalmak: hangsúlyos ritmus, rímfajták, **időmértékes ritmus, verslábak, hexameter, pentameter, disztichon**.*

*1.2.3. Epika: történetmondás, elbeszélő, elbeszélői nézőpont, szereplő, szereplők rendszere; epikai műfajok: elbeszélés/novella, **anekdota**, humoreszk, regény.*

*1.2.4. Líra, líraiság, **lírai én**; lírai műfajok: dal, **epigramma**, leíró költemény; **óda, himnusz, költői levél**.*

*1.2.5. Beszédhelyzet(ek) a köznap és irodalmi szövegekben: a beszélőnek a tárgyhoz és a címzetthez való viszonya; tény és fikció; elbeszélő, elbeszélői nézőpont. **Térszerkezet, időszerkezet a lírai és epikai művekben***

*1.2.6. Érték: megjelenített értékek, értékrend; **esztétikai érték**.*

1.2.7. Hangnemek: **ünnepélyes, patetikus**, szatirikus, tragikus, tárgyilagos, humoros hangvétel.

Memoriter:

3-4 lírai alkotás/hosszabb részlet (pl. részletek Kölcsey Ferenc: *Hymnus*; Vörösmarty Mihály: *Szózat* című költeményeiből), 10-15 soros prózarészlet

Egyéni olvasás: teljes terjedelemben min. 2 elbeszélés/novella, min. 1 regény olvasása

Javasolt szövegek:

A javasolt szövegek, szerzők listája nem előíró jellegű. A részletes követelményekhez és tanulási tevékenységekhez igazodva a kötelező tartalmaknak megfelelően a tankönyvszerző és a tanár más szövegeket választhat. A tanterv 10-14 szöveg elmélyülő olvasását javasolja, amelyek között szerepelnie kell a klasszikus magyar irodalom jelentős alkotásainak, teljes szövegeknek vagy szövegrészleteknek. A tanórára kiválasztott szövegek, illetve részletek ne haladják meg az 1-2 oldalt, az ennél hosszabb szövegeket a tanterv otthoni olvasásra és tanórai megbeszélésre javasolja (évente minimum 2 hosszabb terjedelmű szöveget).

Epika:

Regények a magyar és világirodalomból: pl. Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője*, Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*, Fekete István: *A koppányi aga testamentuma*, Szabó Magda: *Abigél*

Elbeszélés/novella, anekdota a magyar és világirodalomból: pl. Jókai Mór, Méhes György, Mikszáth Kálmán, Bálint Tibor, Sütő András, Janikovszky Éva elbeszélései

Líra:

Dalok a klasszikus és kortárs magyar és világirodalomból: pl. Petőfi Sándor, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Kovács András Ferenc dalai

Óda és himnusz a magyar és világirodalomból: pl. Kölcsey Ferenc: *Hymnus*; Vörösmarty Mihály: *Szózat*

Költői levél a magyar és világirodalomból: pl. Arany János, Petőfi Sándor műveiből

2. A logikus és célszerű nyelvhasználat: közlésformák

2. 1. A szóbeli közlés

A gondolatmenet szerkesztése. A mondatfajták funkcionális és kifejező értéke.

A mondatfajták szövegbe szerkesztése, az utalások helyes használata.

A nyelvi változatok beszédbeli szerepe.

Az érvelés egy formája: a vita. A vita szabályai és menete. A bizonyítás/cáfolat.

2. 2. Az írás

Az értekező fogalmazás szerkesztése. Irodalmi művek egyéni értelmezése írásban.

A funkcionális (gyakorlati célú) írás. Magánlevél. Meghívó. **Hivatalos levél.**

Kérvény.

A nyelvváltozat kommunikációs helyzethez igazodó megválasztása.

A helyesírási alapelvek alkalmazása. Az írásjelek funkcionális és kifejező értéke (a pont, a vessző, a kettőspont, **pontosvessző**, kérdőjel, felkiáltójel, kötőjel, gondolatjel, idézőjel). A helyesírási szabályok tudatos alkalmazása.

3. A közlés építőelemei: a szöveg, a mondat, a szó, a hang.

3. 1. A beszédhang (ismétlés). **A hangtani elemek stilisztikai értéke.**

3. 2. A szó (ismétlés).

3.2.1. A szókészlet rétegződése és gazdagodása (ismétlés). **A szóalkotás ritkább módjai: a rövidítések és mozaikszók. A rövidítések és a mozaikszók helyesírása.**

3.2.2. A szavak jelentése (ismétlés). **Alapjelentés. Jelentésváltozás. Jelentésváltozás (metafora, metonímia) a köznyelvben és a szépírói nyelvben.**

3.2.3. A szó szerkezete (ismétlés).

3.2.4. A szófajok (ismétlés).

A névmások (**mutató, kérdő, vonatkozó, határozatlan, általános**).

A kötőszó.

3.3. Az egyszerű mondat és elemzése (ismétlés).

Az összetett mondat. Az alárendelő mondatok (alanyi, állítmányi, jelzős, tárgyas, határozói mellékmondat). A mellérendelő mondatok. Az összetett mondat központozása. Az összetett mondat elemzése.

3.4. *A szöveg.* Mikroszerkezet, makroszerkezet. Szövegösszefüggés.

3.5. A nyelvi változatok (irodalmi nyelv, köznyelv, regionális köznyelv, nyelvjárások, csoportnyelvek, rétegnelvek).

KIMENETI TELJESÍTMÉNYLEÍRÁSOK

FEJLESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK	KIMENETI TELJESÍTMÉNYLEÍRÁSOK
1. A szóbeli közlés megértése	S1. A szóbeli közlés lényegének megragadása, a lényeges és lényegtelen információk megkülönböztetése, a szóbeli szövegben kifejezett gondolatok rendjének és összefüggésének követése S2. A kommunikációs helyzet, a nyelvi és nem-nyelvi elemek kapcsolatának felismerése S3. Szöveggörnyezetben a szó jelentésének meghatározása, a szóhasználat és a kommunikációs helyzet összefüggéseinek felismerése S4. A hallott szöveg nyelvtani sajátosságainak felismerése (eltérések a sajátos nyelvi változat és a köz/irodalmi nyelv között, nyelvtanilag helyes-helytelen elemek, a mondatbeli szintaktikai viszonyok, a többszörösen összetett mondat tagmondatai közötti viszony felismerése)
2. A szóbeli kifejezőképesség fejlesztése	S5. Megadott téma alapján felkészülés rövid szóbeli előadásra (adatgyűjtés, rendszerezés, gondolatok elrendezése) S6. Párbeszéd szerkesztése megadott témára S7. A beszédhelyzethez igazodó szóhasználat, helyes szintaktikai kapcsolás S8. Saját vélemény kifejezése, verbális és nonverbális kommunikációs eszközök alkalmazása
3. A szövegolvasás képességének fejlesztése	S9. Különböző típusú szövegek értelmes/kifejező felolvasása S10. Megfelelő tempójú értő néma olvasás (a szövegrészek közti kapcsolatok megragadása, a szövegrészek és a szövegegész értelme közti kapcsolatteremtés) S11. Változatos műfajú irodalmi és nem irodalmi szövegek olvasása, jellemzőiknek a megragadása, az olvasmányok ismertetése S12. A megismert irodalmi formák és kódok szerepének megragadása az epikai és a lírai művekben: műfaji sajátosságok, a beszédhelyzet, a beszélő és a tárgy, a beszélő és a címzett szövegbeli viszonya, a tér- és időviszonyok, a szereplők szövegbeli megalkotottsága; a verszenei elemek, a szóképek, a retorikai alakzatok szövegbeli szerepe S13. Az irodalmi műben megjelenített értékek érzékelése, a szereplői és az elbeszélői értékrend megkülönböztetése S14. A memoriterként megjelölt művek és részletek emlékezetben tartása, szöveghű előadása
4. Az írásbeli kifejezőképesség (fogalmazás) fejlesztése	S15. Világos szövegtagolás (vázlatkészítés, bővítés, tömörítés) S16. Különböző szövegtípusok alkotása (elbeszélő, leíró szöveg; olvasmányjegyzet; értekező fogalmazás; funkcionális szövegek: meghívó, kérvény stb.) S17. A kommunikációs helyzethez és a műfajhoz igazodó szóhasználat, a koherenciát biztosító nyelvi, nyelvtani elemek helyes használata S18. Helyesírás, elválasztás; írásjelek helyes használata